

روان‌شناسی شخصیت

نقد و بررسی و مطابقت‌های فرهنگی
به ضمیمه نظریه‌های معنوی / مذهبی

دکتر محمد زارعی توپخانه

دکتر مسعود جان‌بزرگی

دکتر محمدصادق شجاعی

دکتر عباسعلی هراتیان

دکتر محمود آزادی

دکتر سیدمهدی خطیب

محمود اصفهانیان

دکتر جواد ترکاشوند

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

تابستان ۱۴۰۲

جان بزرگی، مسعود، -
روان‌شناسی شخصیت: نقد و بررسی و مطابقت‌های فرهنگی به ضمیمه نظریه‌های معنوی-مذهبی / مسعود جان بزرگی...
[و دیگران]. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۲.
هجده، ۶۷۰ص: مصور (بخش رنگی)، جدول، نمودار (بخش رنگی). - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۶۸۱: روان‌شناسی؛ ۶۲)
پها: ۴۱۴۰۰۰۰ ریال
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
مؤلفان مسعود جان بزرگی، محمد زارعی توپخانه، عباسعلی هراتیان، محمدصادق شجاعی، سیدمهدی خطیب، محمود آزادی،
جواد ترکاشوند، محمود اصفهانیان.
کتابنامه. ص. [۶۲۷] ۲۷۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
۱. شخصیت. ۲. Personality. ۳. شخصیت--ایران--جنبه‌های روان‌شناسی. ۴. Personality--psychological aspects--Iran
۵. شخصیت--جنبه‌های مذهبی--اسلام. ۶. Personality--Religious aspects--Islam. ۷. شخصیت--جنبه‌های مذهبی.
۸. Personality--Religious aspects. الف. جان بزرگی، مسعود، ۱۳۴۳-
ب. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. نقد و بررسی و مطابقت‌های فرهنگی به ضمیمه نظریه‌های معنوی - مذهبی.
BF۶۹۸ ۱۵۵/۲۵
شماره کتابشناسی ملی
۹۲۱۶۰۱۸

روان‌شناسی شخصیت نقد و بررسی و مطابقت‌های فرهنگی به ضمیمه نظریه‌های معنوی / مذهبی
مؤلفان: مسعود جان بزرگی، محمد زارعی توپخانه، عباسعلی هراتیان، محمدصادق شجاعی، سیدمهدی خطیب،
محمود آزادی، جواد ترکاشوند و محمود اصفهانیان
ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
صفحه‌آرایی: تحریر اندیشه
چاپ اول: تابستان ۱۴۰۲
تعداد: ۳۰۰ نسخه
لیتوگرافی: سعیدی
چاپ: قم-سبحان
قیمت: ۴۱۴۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.
قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات
۳۲۱۱۱۳۰۰) نامبر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص.پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵
تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۰۲۶۰۲۶۰۰
www.rihu.ac.ir info@rihu.ac.ir
فروشگاه اینترنتی: http://rihu.ac.ir/fa/book
مرکز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظرگرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به‌عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی علیه السلام، بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۶۸۰ عنوان کتاب و شش نشریه علمی اشاره کرد.

کتاب حاضر به‌عنوان متن درسی برای درس «روان‌شناسی شخصیت» در رشته «روان‌شناسی» در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و در برخی فصول و عناوین مانند مطابقت‌های فرهنگی برای دکتری قابل استفاده است.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلفان محترم اثر، آقای دکتر مسعود جان‌بزرگی و همکارانش و نیز از ارزیابان محترم جناب آقای دکتر سیدحسین سلیمی و دکتر عباس رحیمی نژاد سپاسگزاری کند.

فهرست مطالب

۱	.....مقدمه
بخش اول: آمادگی در مطالعه شخصیت	
فصل اول: زمینه روان‌شناسی شخصیت	
۷	.....اهداف فصل
۷	..... کلیات و نگاهی به تاریخچه
۱۲	..... ضرورت مطالعه شخصیت
۱۳	..... ماهیت روان‌شناسی شخصیت
۱۶	..... تعریف شخصیت
۲۰	..... راهبردهای اساسی در روان‌شناسی شخصیت
۲۰	..... راهبردهای روان‌تحلیل‌گرانه
۲۱	..... راهبردهای شناختی-رفتاری
۲۲	..... راهبردهای و انمودی
۲۳	..... راهبردهای صفات شخصیت
۲۳	..... تنوع مکاتب
۲۴	..... راهبردهای نیروی چهارم
۲۴	..... تنوع مکاتب
۲۵	..... موضوعات اصلی در مطالعه شخصیت
۲۶	..... مؤلفه‌های انسان‌شناسی
۲۸	..... نظریه شخصیت
۲۸	..... نظریه علمی
۲۹	..... ساخت‌های نظری
۳۰	..... معیارهای ارزیابی یک نظریه
۳۲	..... ارزیابی شخصیت

کاربردهای مطالعه شخصیت و تغییر آن.....	۳۳
شخصیت، فرهنگ و مذهب.....	۳۴
نقشه این کتاب.....	۳۶
ساختار فصول.....	۳۶
خلاصه فصل.....	۳۷

فصل دوم: ارزیابی شخصیت

اهداف فصل.....	۳۹
۱. کلیات.....	۳۹
۲. اهداف ارزیابی شخصیت.....	۴۰
۳. روش‌های ارزیابی شخصیت.....	۴۱
۱-۳. انواع روش‌های ارزیابی شخصیت.....	۴۱
وارسی زندگینامه.....	۴۱
مشاهده.....	۴۲
پرسشنامه.....	۴۳
موقعیت تجربی.....	۴۳
تست‌ها.....	۴۳
آزمون‌های فرافکن.....	۴۳
بیان.....	۴۴
۲-۳. روش‌های فرافکن ارزیابی شخصیت.....	۴۴
۳-۳. روش‌های عینی ارزیابی شخصیت.....	۴۶
۳-۴. روان‌سنجی ابزارهای شخصیت.....	۴۶
اعتبار.....	۴۷
روایی.....	۴۸
۴. سطوح ارزیابی شخصیت.....	۴۹
۵. ماهیت چندعاملی ارزیابی.....	۵۱
۶. فرایند ارزیابی شخصیت.....	۵۲
۱-۶. آمادگی برای ارزیابی شخصیت.....	۵۲
شفاف‌سازی ارجاع.....	۵۲
انتخاب مجموعه آزمون.....	۵۳
تمایز حساسیت نسبت به حالت و رگه‌های شخصیت.....	۵۳
قابلیت اعتماد مشخص و افتراقی داده‌های حاصله.....	۵۴
همگرایی و واگرایی میان آزمون‌ها.....	۵۴
کسب رضایت آگاهانه.....	۵۵
۲-۶. اجرای ارزیابی شخصیت.....	۵۵

۵۵	.....	ایجاد احساس راحتی و ارتقای مشارکت جویی
۵۵	.....	کسب داده‌های قابل تفسیر
۵۵	.....	به‌کارگیری فرمت‌های کامپیوتری
۵۶	.....	۳-۶. تفسیر داده‌های ارزیابی شخصیت
۵۶	.....	۱. پایه و اساس تفسیر داده‌های ارزیابی شامل:
۵۶	.....	۲. تأثیر احتمالی مدیریت اثر بر داده‌ها
۵۷	.....	۳. ارتباط بافت فرهنگی و تجربی
۵۷	.....	گزارش‌دهی یافته‌های ارزیابی شخصیت
۵۹	.....	پس‌خوراند مشارکت‌جویانه و ارزیابی درمان‌گرا
۵۹	.....	جمع‌بندی: نتیجه‌گیری نظرها
۶۰	.....	خلاصه فصل

بخش دوم: راهبردهای روان‌تحلیل‌گرا فصل سوم: شخصیت از دیدگاه روان‌تحلیل‌گری فروید

۶۳	.....	اهداف فصل
۶۳	.....	مقدمه
۶۴	.....	مکانیزم‌ها و عوامل تحول شخصیت
۶۶	.....	تاریخچه
۶۶	.....	مفاهیم اساسی
۶۸	.....	مبانی انسان‌شناسی
۷۱	.....	تحول، ساختار و عوامل شخصیت
۷۱	.....	ساختار شخصیت
۷۱	.....	بُن (پایگاه غریزی)
۷۲	.....	من (پایگاه واقعی یا عقلانی)
۷۵	.....	فرامن (پایگاه اخلاقی)
۷۶	.....	تعامل پایگاه‌های شخصیت
۷۷	.....	تحول شخصیت
۷۸	.....	مرحله دهانی
۸۱	.....	مرحله مقعدی
۸۴	.....	مرحله احللی (فالیک)
۸۷	.....	مرحله نهفتگی
۸۸	.....	مرحله جنسی
۸۸	.....	ارزیابی شخصیت
۹۰	.....	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی (پژوهش‌های علمی در زمینه این نظریه)
۹۰	.....	نقاط قوت

۹۰	انتقاد.....
۹۱	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام.....
۹۱	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی-دینی.....
۹۲	جبری‌نگری.....
۹۳	توجه مبهم و متعارض به بُعد شناختی انسان.....
۹۴	جبر تاریخی.....
۹۴	۲. اصل خاستگاهی.....
۹۵	۳. اصل پویایی.....
۹۵	۴. اصل ژنتیک.....
۹۶	۵. اصل اقتصادی.....
۹۸	نقد فرهنگی مراحل تحول شخصیت.....
۹۸	خلاصه فصل.....

فصل چهارم: نظریه یونگ

۱۰۱	اهداف فصل.....
۱۰۱	مقدمه.....
۱۰۲	تاریخچه.....
۱۰۴	مفاهیم اساسی نظریه و اصول کلی.....
۱۰۵	انرژی روانی.....
۱۰۵	بازخوردها: درون‌گرایی و برون‌گرایی.....
۱۰۷	کش‌های نظام روان‌شناختی.....
۱۱۰	ناهشیاری.....
۱۱۰	ناهشیاری شخصی.....
۱۱۱	ناهشیاری جمعی.....
۱۱۱	کهن‌الگوها.....
۱۱۳	من.....
۱۱۴	پرسنا.....
۱۱۵	سایه.....
۱۱۶	انیما (زنانگی مرد) و انیموس (مردانگی زن).....
۱۱۷	خود.....
۱۱۹	آرکیتایپ‌های دیگر.....
۱۲۰	سمبول‌ها.....
۱۲۱	پیش‌روی و پس‌روی انرژی.....
۱۲۲	مبانی انسان‌شناسی.....
۱۲۵	ساختار، تحول و عوامل شخصیت.....

۱۲۵	..... ساختار شخصیت
۱۲۶	..... تحول و عوامل شخصیت
۱۲۶	..... تحول شخصیت
۱۲۷	..... ارزیابی شخصیت
۱۲۸	..... ارزشیابی علمی
۱۲۸	..... یونگ در ایران
۱۲۹	..... مطابقت و عدم مطابقت‌های فرهنگی
۱۳۲	..... خلاصه فصل

فصل پنجم: آلفرد آدلر (۱۸۷۰-۱۹۳۷)

۱۳۵	..... اهداف فصل
۱۳۵	..... مقدمه
۱۳۶	..... تاریخچه
۱۳۸	..... مفهوم‌شناسی
۱۳۹	..... مبانی انسان‌شناسی
۱۴۱	..... تحول، ساختار و عوامل شخصیت
۱۴۱	..... کنشی‌نگری
۱۴۲	..... عوامل انگیزشی
۱۴۶	..... مکانیزم‌های ساخت شخصیت
۱۵۴	..... ارزیابی شخصیت
۱۵۵	..... ارزشیابی علمی و نقد و بررسی
۱۵۶	..... پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام
۱۵۷	..... مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی-دینی
۱۶۳	..... خلاصه فصل

فصل ششم: روابط موضوعی

۱۶۵	..... اهداف فصل
۱۶۵	..... مقدمه
۱۶۶	..... تاریخچه
۱۶۹	..... مفهوم‌شناسی و اصول مهم نظریه
۱۷۳	..... مبانی انسان‌شناسی و ماهیت انسان
۱۷۵	..... تحول ساختار و عوامل شخصیت
۱۷۹	..... ارزیابی شخصیت
۱۸۰	..... ارزشیابی علمی و نقد و بررسی
۱۸۲	..... پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران

۱۸۴	.....مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی دینی.....
۱۹۱	.....خلاصه فصل.....

فصل هفتم: اریک هومبرگر اریکسن (۱۹۰۲-۱۹۹۴)

۱۹۳	.....اهداف فصل.....
۱۹۳	.....مقدمه.....
۱۹۴	.....تاریخچه.....
۱۹۵	.....مفهوم‌شناسی.....
۱۹۶	.....مبانی انسان‌شناسی.....
۱۹۸	.....تحول، ساختار و عوامل شخصیت.....
۱۹۸	.....ساختار و عوامل شخصیت.....
۲۰۱	.....تحول شخصیت.....
۲۰۱	.....مراحل تحول روانی-اجتماعی.....
۲۰۷	.....ارزیابی شخصیت.....
۲۰۸	.....ارزشیابی علمی و نقد و بررسی.....
۲۰۹	.....پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام.....
۲۰۹	.....مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی-دینی.....
۲۱۸	.....خلاصه فصل.....

بخش سوم: راهبردهای مربوط به نظریه صفات فصل هشتم: ریخت‌شناسی

۲۲۱	.....اهداف فصل.....
۲۲۱	.....مقدمه.....
۲۲۲	.....تاریخچه.....
۲۲۷	.....مفهوم‌شناسی و اصول مهم نظریه.....
۲۲۸	.....زیست‌شناختی اولیه.....
۲۲۸	.....چهار مزاج یونان باستان.....
۲۲۹	.....زیست‌شناختی میانی.....
۲۲۹	.....رگ‌های روانی و صفات بدنی.....
۲۳۱	.....مزاج و بنیه.....
۲۳۲	.....قیافه‌شناسی.....
۲۳۲	.....فرنولوژی.....
۲۳۳	.....زیست‌شناختی نوین.....
۲۳۳	.....ژنتیک و شخصیت.....
۲۳۴	.....صفات شخصیت.....

۲۳۵	تکامل‌نگری و شخصیت.....
۲۳۵	دستگاه اعصاب و شخصیت.....
۲۳۶	مبانی انسان‌شناسی و ماهیت انسان.....
۲۳۷	تحول، ساختار و عوامل شخصیت.....
۲۴۱	ارزیابی شخصیت.....
۲۴۳	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی.....
۲۴۶	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران.....
۲۴۷	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی دینی.....
۲۵۴	خلاصه فصل.....

فصل نهم: نظریه آلپورت

۲۵۷	اهداف فصل.....
۲۵۷	مقدمه.....
۲۵۸	تاریخچه.....
۲۶۰	مفهوم‌شناسی.....
۲۶۱	مبانی انسان‌شناسی.....
۲۶۵	تحول، ساختار و عوامل شخصیت.....
۲۶۵	الف) ساختار شخصیت.....
۲۶۵	آمادگی‌های شخصی.....
۲۶۶	سطوح آمادگی‌های شخصی.....
۲۶۷	دو نیروی انگیزشی آمادگی‌های شخصی.....
۲۶۸	خودمختاری کنشی.....
۲۶۹	سطوح خودمختاری کنشی.....
۲۶۹	ب) تحول شخصیت.....
۲۷۰	مراحل خویشتن.....
۲۷۲	پختگی شخصیت.....
۲۷۲	نقش دین در پختگی شخصیت.....
۲۷۳	ارزیابی شخصیت.....
۲۷۵	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی (پژوهش‌های علمی در زمینه این نظریه).....
۲۷۷	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام.....
۲۷۸	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی - دینی.....
۲۸۲	۱. انسان سالم.....
۲۸۳	۲. نقش تجربه‌های کودکی.....
۲۸۴	۳. مفهوم خویشتن.....
۲۸۵	۴. دینداری درونی و بیرونی.....

خلاصه فصل..... ۲۸۶

بخش چهارم: راهبردهای رفتاری شناختی فصل دهم: رفتارگرایی

اهداف فصل.....	۲۹۱
مقدمه.....	۲۹۱
تاریخچه.....	۲۹۲
مفهوم شناسی.....	۲۹۴
۱. تحلیل کاربردی رفتار (ABA).....	۲۹۴
۲. الگوی نور رفتاری نگری واسطه‌های محرک- پاسخ.....	۲۹۵
۳. نظریه اجتماعی، شناختی.....	۲۹۵
تداعی.....	۲۹۵
تقویت.....	۲۹۶
تقلید.....	۲۹۶
کفایت شخصی.....	۲۹۷
مبانی انسان شناسی.....	۲۹۷
تحول، ساختار و عوامل شخصیت.....	۳۰۰
ارزیابی شخصیت.....	۳۰۷
ارزشیابی علمی و نقد و بررسی.....	۳۰۸
پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام.....	۳۱۰
مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی- مذهبی (اسلامی).....	۳۱۱
رفتارگرایی و جسمانی نگری.....	۳۱۱
رفتارگرایی و پوزیتیویسم.....	۳۱۱
رفتارگرایی و درون نگری.....	۳۱۲
مذهب و رفتارگرایی.....	۳۱۲
مفروضه‌های انسان شناسی رفتارگرایی و اسلام.....	۳۱۳
خلاصه فصل.....	۳۱۷

فصل یازدهم: نظریه شناختی شخصیت

اهداف فصل.....	۳۱۹
مقدمه.....	۳۱۹
تاریخچه.....	۳۲۰
آلبرت بندورا.....	۳۲۱
والتر میشل.....	۳۲۲
آلبرت ایس.....	۳۲۲

۳۲۳	آرون تی بک
۳۲۴	جورج الکساندر کلی
۳۲۵	مفهوم‌شناسی
۳۲۹	مبانی انسان‌شناسی
۳۳۱	تحول، ساختار و عوامل شخصیت
۳۳۱	تحول شخصیت
۳۳۴	ساختار شخصیت
۳۳۸	ارزیابی شخصیت
۳۴۰	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی
۳۴۳	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام
۳۴۳	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی - دینی
۳۴۸	خلاصه فصل

بخش پنجم: نظریه‌های وانمودی

فصل دوازدهم: نظریه آبراهام مزلو

۳۵۳	اهداف فصل
۳۵۳	مقدمه
۳۵۴	تاریخچه
۳۵۶	مفهوم‌شناسی
۳۵۶	سلسله‌مراتب نیازها
۳۵۷	۱. نیازهای فیزیولوژیک
۳۵۸	۲. نیازهای ایمنی
۳۵۹	۳. نیازهای تعلق‌پذیری و عشق
۳۵۹	۴. نیازهای احترام
۳۶۰	۵. نیاز به خودشکوفایی
۳۶۱	دو نیاز دیگر
۳۶۱	۱. نیاز زیبایی‌شناختی
۳۶۱	۲. نیاز به دانستن و فهمیدن
۳۶۲	مبانی انسان‌شناسی
۳۶۶	تحول شخصیت
۳۶۸	ارزیابی شخصیت
۳۷۰	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی (پژوهش‌های علمی در زمینه این نظریه)
۳۷۲	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام
۳۷۲	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی - دینی
۳۷۹	خلاصه فصل

فصل سیزدهم: کارل راجرز (۱۹۰۲-۱۹۸۷)

۳۸۱	اهداف فصل
۳۸۱	مقدمه
۳۸۲	تاریخچه
۳۸۴	مفهوم شناسی
۳۸۴	ارگانیزم
۳۸۵	تمایل به شکوفایی
۳۸۶	مفهوم خود
۳۸۶	خودپنداشت
۳۸۷	مفاهیم مربوط به شخص
۳۸۷	حوزه تجربی
۳۸۸	همگونی و ناهمگونی
۳۸۹	خودشکوفایی
۳۸۹	پیش فرض های نظریه شخصیت
۳۹۴	مبانی انسان شناسی
۳۹۶	تحول، ساختار و عوامل شخصیت
۳۹۶	فرایند ارزش گذاری در کودک
۳۹۷	فرایند ارزش گذاری در بزرگسالان
۳۹۷	شخص با کنش کامل
۳۹۸	خود اجتماعی و خود واقعی
۳۹۹	ارزیابی شخصیت
۴۰۰	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی
۴۰۱	پژوهش های بومی و زمینه یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام
۴۰۱	مطابقت ها و عدم مطابقت های فرهنگی - دینی
۴۰۹	خلاصه فصل

فصل چهاردهم: روان شناسی وجودی (هستی نگری)

۴۱۱	اهداف فصل
۴۱۱	مقدمه
۴۱۲	تاریخچه
۴۱۳	لودویک بیژوانگر و مدارد باس
۴۱۴	رولومی
۴۱۵	اروین یالوم
۴۱۵	ویکتور فرانکل
۴۱۶	مفهوم شناسی

۴۱۶	۱. بودن-در-دنیا.....
۴۱۷	۲. اصالت در برابر سقوط.....
۴۱۹	۳. بی معنایی.....
۴۱۹	۴. اضطراب.....
۴۲۰	۵. نگرانی‌های غایی.....
۴۲۰	مبانی انسان‌شناسی.....
۴۲۳	تحول، ساختار و عوامل شخصیت.....
۴۲۴	اضطراب.....
۴۲۵	مراقبت، عشق و خواست.....
۴۲۵	تحول شخصیت.....
۴۲۶	ارزیابی شخصیت.....
۴۲۷	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی.....
۴۲۹	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران و جهان اسلام.....
۴۲۹	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی-دینی.....
۴۳۸	خلاصه فصل.....

بخش ششم: راهبردهای مربوط به نیروی چهارم فصل پانزدهم: ذن و بودیسم

۴۴۳	مقدمه.....
۴۴۴	تاریخچه.....
۴۴۸	مفهوم‌شناسی و اصول مهم نظریه.....
۴۵۴	مبانی انسان‌شناسی و ماهیت انسان.....
۴۵۴	نه-خود.....
۴۵۵	پنج‌سکنده.....
۴۵۶	تحول، ساختار و عوامل شخصیت.....
۴۶۵	ارزیابی شخصیت.....
۴۶۵	ارزشیابی علمی و نقد و بررسی.....
۴۶۶	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران.....
۴۶۸	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی دینی.....
۴۷۴	خلاصه فصل.....

فصل شانزدهم: نظریه‌های مذهبی

۴۷۷	اهداف فصل.....
۴۷۷	مقدمه.....
۴۷۸	تاریخچه.....

۴۷۸	یهود
۴۸۰	مسیحیت
۴۸۲	مفهوم‌شناسی
۴۸۵	مبانی انسان‌شناسی
۴۸۷	تحول، ساختار و عوامل شخصیت
۴۸۷	ساختار شخصیت
۴۸۷	ساختار شخصیت یهود
۴۹۱	ساختار شخصیت مسیحیت
۴۹۴	پویایی شخصیت
۴۹۴	پویایی شخصیت یهود
۴۹۶	پویایی شخصیت مسیحیت
۵۰۰	تحول شخصیت
۵۰۰	تحول شخصیت یهود
۵۰۱	تحول شخصیت مسیحیت
۵۰۵	ارزیابی شخصیت
۵۰۵	پژوهش‌های بومی و زمینه‌یابی پژوهشی در ایران/جهان اسلام
۵۰۶	مطابقت‌ها و عدم مطابقت‌های فرهنگی و دینی
۵۱۲	خلاصه

فصل هفدهم: شخصیت از دیدگاه اسلامی: یک رویکرد مبتنی بر صفات (رگه‌ها)

۵۱۵	اهداف فصل
۵۱۵	مقدمه
۵۱۷	پیشینه و تاریخچه
۵۱۸	مفهوم‌شناسی
۵۲۸	تحول، ساختار و عوامل شخصیت
۵۲۸	فطرت
۵۳۰	محیط و تربیت
۵۳۰	ساختار شخصیت براساس مفهوم عقل، قلب، نفس و فطرت
۵۳۵	ریخت‌شناسی شخصیت براساس قوای نفس
۵۳۹	معرفی یک پژوهش: ساختار شخصیت براساس مقوله‌بندی صفات
۵۴۱	عامل اول: طمأنینه
۵۴۲	عامل دوم: اعتدال
۵۴۴	عامل سوم: بزرگی نفس
۵۴۵	عامل چهارم: خوش‌خلقی
۵۴۶	عامل پنجم: مناعت طبع

۵۴۷	.....	عامل ششم: انعطاف‌پذیری.
۵۴۸	.....	عامل هفتم: تعهد.
۵۴۹	.....	عامل هشتم: شادکامی.
۵۵۰	.....	عامل نهم: فعال بودن.
۵۵۱	.....	عامل دهم: عفت.
۵۵۲	.....	عامل یازدهم: ثبات.
۵۵۳	.....	عامل دوازدهم: زیرکی.
۵۵۵	.....	عامل سیزدهم: فروتنی.
۵۵۶	.....	عامل چهاردهم: پیوندجویی.
۵۵۷	.....	عامل پانزدهم: تکلیف‌پذیری.
۵۵۹	.....	فنون ارزیابی شخصیت.
۵۵۹	.....	فنون رفتاری.
۵۶۱	.....	فنون کلامی.
۵۶۲	.....	فنون زیستی.
۵۶۳	.....	خودسنجی.
۵۶۴	.....	مطالعه زندگی‌نامه‌ای (تاریخچه زندگی).
۵۶۵	.....	خلاصه فصل.

فصل هجدهم: شخصیت از نگاه چندبعدی معنوی خداسو

۵۶۷	.....	اهداف فصل.
۵۶۷	.....	کلیات.
۵۶۸	.....	معنویت، مذهب در روان‌شناسی.
۵۷۰	.....	معنویت، مذهب و شخصیت.
۵۷۱	.....	روان‌درمانگری، معنویت و شخصیت.
۵۷۶	.....	فعال‌سازی بعد معنوی و اثر آن بر سازه‌های شخصیت.
۵۷۹	.....	روش‌شناسی دستیابی به سازه‌های شخصیت در متون دینی.
۵۷۹	.....	عوامل و سازه‌های شخصیت در روان‌شناسی.
۵۸۱	.....	سازه‌های معنوی شخصیت و الگوی تبیین پدیده‌های روان‌شناختی.
۵۸۴	.....	توصیف و تبیین الگوی نظری شخصیت.
۵۸۴	.....	ساختار شخصیت.
۵۸۴	.....	خودتوحیدی و گرایش هسته‌ای شخصیت.
۵۸۶	.....	خود طبیعی.
۵۸۷	.....	خود معنوی.
۵۸۸	.....	تعادل یا سازمان‌یافتگی مطلوب اولیه انسان.
۵۸۸	.....	نظام ارزشیابی‌کننده درونی (عقل تشخیص‌گر).

۵۹۳	.....	نظام شناختی، عاطفی و انگیزشی: قلب تصدیق‌گر
۵۹۵	.....	نظام شناختی، هیجانی و ادراکی: صدرِ تعدیل‌گر
۵۹۷	.....	مکانیزم و کنش شخصیت
۵۹۷	.....	عمل؛ هسته سازنده شخصیت
۵۹۸	.....	باورهای یقینی
۵۹۸	.....	توحید یافتگی
۵۹۹	.....	مؤلفه‌های انسان‌شناسی
۶۰۲	.....	تحول شخصیت
۶۰۲	.....	مسیر سلامت
۶۰۴	.....	مسیر اختلال
۶۰۶	.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

ضمیمه ۱: مبانی انسان‌شناسی از نگاه اسلامی

۶۱۱	.....	مقدمه
۶۱۱	.....	مؤلفه‌های انسان‌شناسی
۶۲۴	.....	خلاصه
۶۲۷	.....	منابع

مقدمه

روانشناسی شخصیت را باید قلب دانش روان‌شناسی امروز دانست. نمی‌توان حوزه‌ای از روان‌شناسی را بررسی کرد و به نیامندی آن به روان‌شناسی شخصیت معترف نبود. شاید بتوان خاستگاه و معیادگاه ایده‌های روان‌شناسی را به این حوزه نسبت داد. روان‌شناسی شخصیت نخستین موضوعات و خلاقیت‌های روان‌شناسی را به خود اختصاص داد و بسیاری از آرزوهای بشری مانند پیش‌بینی رفتار او در محیط‌های مختلف و در آینده در این حیطه را رقم زد. به گفته کلی (۱۹۵۵)، بشر همواره تلاش کرده است که رفتار دیگری را درک، تبیین و پیش‌بینی کند. آلپورت (۱۹۳۷) تلاش کرد تعاریفی از مفاهیم مربوط به شخصیت را ارائه دهد؛ بسیاری از مفاهیمی که او در کتاب خود تعریف کرده، همچون خود، رگه‌ها، انگیزش، روش‌های تحقیق جایگزین، تحول و یگانگی شخصیت و همه آنها، امروزه نیز مورد ملاحظه روان‌شناسان است (کوپر و پروین، ۱۹۹۸). مطالعات بیشتر لزوم دیدگاه تعاملی‌نگری بین عوامل مختلف شخصیت را برجسته کرد. در خلال سال‌های نیمه اول و دوم قرن بیستم با گسترش مطالعات و دیدگاه‌های گوناگون، جهت‌گیری‌های نظری فراوانی در حوزه روان‌شناسی شخصیت ظهور کرد و هر نظریه‌ای ادعای آن را داشت که بر دیگر حوزه‌ها برتری دارد. در اواخر قرن بیستم و اوایل قرن ۲۱ گرایش به تلفیقی‌نگری بیش از هر زمان دیگری آشکار شد، زیرا به نظر هر یک از نظریه‌ها بخشی از وجود انسان را بیان می‌کند.

بررسی نظریه‌های شخصیت و روان‌درمانگری از سال‌های ۱۳۸۵ در پژوهشگاه آغاز و در پی آن چند جلد کتاب روان‌درمانگری و مشاوره منتشر شد. بنابر پیشنهاد گروه روان‌شناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه بخش شخصیت نظریه‌های روان‌درمانگری و مشاوره در کتاب

مستقلی با نام شخصیت از دیدگاه مکاتب روان‌شناسی: نقد و بررسی و مطابقت فرهنگی به ضمیمه چشم‌اندازهای معنوی-مذهبی به شخصیت، به‌طور مستقل منتشر شود. سرانجام طرح کتاب حاضر تهیه و مطالب به جز چند فصلی که به درمان و مشاوره مربوط نیست، به اینجا منتقل شد.

در کتاب حاضر تلاش می‌شود نظریه‌های شخصیت به‌طور خلاصه تبیین و با ساختاری یکسان، زمینه برای مقایسه نظریه‌های اساسی شخصیت فراهم شود.

هدف ما در تدوین این کتاب، افزون بر معرفی نظریه‌های مختلف شخصیت از یک نگاه ساختاری و قابل مقایسه، نگاهی به آثار این نظریه‌ها در جامعه ایرانی و نیز میزان تطابق و زاویه آن از فرهنگ بومی داشته باشد. امیدواریم نکاتی که در این کتاب به آن اشاره می‌شود، زمینه پژوهش‌های بومی را فراهم کند و ما در آینده شاهد ظهور نظریه‌های ایرانی در زمینه شخصیت باشیم.

این کتاب با کتاب‌های منتشر شده در زمینه شخصیت در ایران دارای اشتراک‌ها و افتراق‌های فراوانی است. تفاوت‌های مهم این کتاب را باید به توجه به آشنایی مؤلفان آن به مسائل بومی و فرهنگی جامعه دانست. در این کتاب برای نخستین بار از تحقیقات بومی و رصد اثر نظریه‌های شخصیت در ایران سخن به میان آمده و با فضای اسلامی و ایرانی به یافته‌های فراوان در این رشته اشاره شده است.

ساختار فصول کتاب از شکل‌بندی ثابتی پیروی می‌کند. در هر نظریه، نخست نکاتی کلی بیان می‌شود که چشم‌انداز کلی نظریه را نشان می‌دهد، مفاهیم اساسی هر نظریه برای درک بهتر آن نظریه معرفی شده است، سپس اشاره‌ای به تاریخچه شکل‌گیری، مبانی انسان‌شناسی، تحول، ساخت و عوامل شخصیت، ارزیابی شخصیت، نقد و بررسی و سپس دو بخش مهم پژوهش‌های بومی و مطابقت فرهنگی هر نظریه به ترتیب در فصول سازمان یافته است. کتاب حاضر برای دانشجویان سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد تدوین شده و لایه‌هایی ساده و خلاصه از نظریه‌ها را به دست می‌دهد.

این کتاب تجربه مشترک کار گروهی با دانشجویان دکتری پژوهشگاه حوزه و دانشگاه است که با وجود سختی‌های فراوان در هم‌ساز، زمینه ارتقای دانشجویان را فراهم کرد؛ تجربه‌ای که امید است دانشگاه‌های دیگر نیز برای نیروهای جوان فراهم کنند. شایان ذکر است

که بیشتر زحمت گردآوری مطالب بر عهده آقای دکتر محمد زارعی همکار اصلی این پژوهش بوده است که اینجانب از ایشان بسیار سپاسگزارم.

همچنین لازم است از تلاش و همکاری همه کسانی که در شکل‌گیری این مجموعه سهمیم بوده‌اند، تشکر و قدردانی کنم؛ از آیت‌الله سیدمحمد غروی‌راد که با بازخوانی چندباره کتاب زحمتی دوچندان کشیدند، از دانشجویان دکتری پژوهشگاه که در تدوین این اثر ما را یاری کردند (اسامی آنها در آغاز فصول و در شناسنامه کتاب آمده است) و از گروه پژوهشی مرکز طلایه سلامت تهران به هدایت سرکار خانم ناهید نوری و همکاران که در بازخوانی نسخه نهایی ما را یاری دادند، کمال سپاسگزاری را دارم. قدردان داوران کتاب آقایان دکتر سیدحسین سلیمی و دکتر عباس رحیمی‌نژاد نیز هستم که با دقت نظر خود گامی بلند در غنی‌سازی و رفع اشکالات اولیه آن برداشتند. امید است که این گام کوچک، انگیزه تولید علم بومی را در دانشجویان و اساتید این مرز و بوم فراهم کند و موجب خرسندی است که با دریافت بازخوردهای اساتید و دانشجویان، نسخه‌های آینده کتاب از غنای بیشتری برخوردار شود.

مسعود جان‌بزرگی

بخش اول

آمادگی در مطالعه شخصیت

فصل اول

زمینه روان‌شناسی شخصیت

مسعود جان‌بزرگی

اهداف فصل

- در این فصل دانشجویان با مطالب زیر آشنا می‌شوند:
- آشنایی اجمالی با تاریخچه روان‌شناسی شخصیت؛
  - مفاهیم اساسی و تعریف روان‌شناسی شخصیت؛
  - آشنایی با راهبردهای اساسی در روان‌شناسی شخصیت؛
  - موضوعات اصلی در مطالعه شخصیت؛
  - ویژگی‌های نظریه علمی در شخصیت؛
  - نقش فرهنگ در مطالعه شخصیت.

کلیات و نگاهی به تاریخچه

موضوع روان‌شناسی شخصیت به سالیان پیش برمی‌گردد؛ بنابر سنت غربی‌نگری در علوم جدید، شروع مطالعه روان‌شناسی شخصیت را به پژوهش‌های محققان غربی نسبت می‌دهند. دو روند اصلی در مطالعه شخصیت را می‌توان از هم متمایز کرد؛ روندی که در مطالعه انسان‌های بیمار با مشاهدات و بررسی‌های بالینی به شخصیت می‌پردازد و روندی که مطالعه تفاوت‌های فردی را پی می‌گیرد. برخی، نخستین موضوعات روان‌شناسی شخصیت را به شکل مطالعه صفات^۱ در حوزه روان‌شناسی اجتماعی می‌دانند. آلپورت (۱۹۳۵) بررسی صفات را در

---

1. Character

فصلی به نام «بازخورد» مطرح کرد،^۱ اما شخصیت به‌عنوان یک زیرمجموعه مستقل از موضوعات روان‌شناسی از سال ۱۹۳۴ مطرح بوده است (جان^۲ و همکاران، ۲۰۰۸) و با وجود تلاش‌های آلپورت برای گسترش حوزه شخصیت (آلپورت و ورنون، ۱۹۳۰^۳)، مانند انتشار نخستین کتاب روان‌شناسی شخصیت: تعبیر و تفسیر روان‌شناختی،^۴ به‌وسیله او در سال ۱۹۳۷ و کتاب اکتشاف‌هایی در روان‌شناسی شخصیت^۵ اثر هنری موری در سال ۱۹۳۸، هنوز برخی (مانند بورگاتا و لامبرت، ۱۹۶۸^۶) معتقدند روان‌شناسان عموماً شخصیت را به‌عنوان حوزه‌ای از روان‌شناسی مرضی و یا روان‌شناسی اجتماعی می‌دانستند. از آن پس تحول روان‌شناسی شخصیت مرهون کارهای روان‌شناسانی مانند ویلیام جیمز در آمریکا و فروید، کورت لوین، و پیرژانه و دیگران در اروپا بود (لومباردو و فوشی، ۲۰۰۲^۷). در همان اوایل قرن بیستم حوزه‌های تعاریف و حتی روش‌های مختلف شخصیت گسترش یافت (بارنباوم و وینتر، ۲۰۰۳^۸؛ دانزیگر، ۱۹۹۰^۹؛ نیکولسون، ۲۰۰۳^{۱۰}). مطالعه شخصیت از آن پس دامنه گسترده‌تری به خود گرفت. با صنعتی شدن جوامع، مطالعه شخصیت به محوری‌ترین دغدغه‌های تجاری (ساسمن، ۱۹۷۹)^{۱۱} تبدیل شد و همه رشته‌های روان‌شناسی به‌نوعی به داده‌های حوزه شخصیت نیازمند شدند.

به گفته منصور (۱۳۸۰)، اگر شخصیت هدف نهایی تمام بررسی‌ها و مطالعات روان‌شناختی است، پس در روان‌شناسی یافته‌ای نیست که در شناساندن شخصیت سهمی برعهده نداشته باشد. در چنین شرایطی، در یک نظام درست آموزش عالی و در گستره علمی که

-
1. Allport, G. W.
  2. John, O. P.
  3. Allport, G. W., & Vernon, P. E.
  4. Personality: a psychological interpretation
  5. Explorations in personality
  6. Borgatta, E. F. & Lambert, W. W.
  7. Lombardo & Foschi, L.
  8. Barenbaum & Winter, B.
  9. Danziger, K.
  10. Nicholson, I. A. M.
  11. Susman, W. I.

زمینه روان‌شناسی شخصیت ۹

دانشجو باید دست‌کم در چشم‌انداز مرزهای پیشرفت آن قرار گیرد، در چه سطحی امکان ارائه چنین دیدگاهی وجود دارد؟ چه اثری می‌تواند چنین دیدگاهی را ارتقا دهد؟ و چه مدرسی باید هدایت مطالعات را در این راه برعهده گیرد؟ (ص ۱۳). جدول ۱-۲، آثار مهم روان‌شناسی شخصیت را در طول تاریخ روان‌شناسی نشان می‌دهد.

جدول ۱-۲: آثار مهم روان‌شناسی شخصیت در تاریخ روان‌شناسی

بنیادهای تاریخی در روان‌شناسی شخصیت
۱۸۹۰: ویلیام جیمز ^۱ اصول روان‌شناسی ^۲ را منتشر کرد (با فصولی درباره موضوعات خود و دیگری)
۱۹۰۰: زیگموند فروید ^۳ کتاب تعبیر و تفسیر رؤیا ^۴ را منتشر کرد.
۱۹۰۷: آلفرد آدلر ^۵ یک مطالعه در زمینه حقارت ارگانیک ^۶ و جبران بدنی ^۷ آن را به رشته تحریر درآورد.
۱۹۰۸: ماری کالکینز ^۸ در چنین مقاله «خود» ^۹ را توصیف کرد.
۱۹۱۰: کارل یونگ ^{۱۰} روش تداعی ^{۱۱} را منتشر کرد (پژوهشی در زمینه عقده). ^{۱۲}
۱۹۲۳: زیگموند فروید کتاب من و بن ^{۱۳} را منتشر کرد (ساختار شخصیت).
۱۹۲۷: گوردن آلپورت ^{۱۴} مفاهیم رگه و شخصیت ^{۱۵} را منتشر کرد.

1. William James
2. Principles of psychology
3. Sigmund Freud
4. The interpretation of dreams
5. Alfred Adler
6. organic inferiority
7. psychical compensation
8. Mary Calkins
9. Self
10. Carl Jung
11. Association
12. Complexes
13. The ego and the id.
14. Gordon Allport
15. Concepts of trait and personality

۱۹۳۵: هنری موری^۱ تست اندیافت موضوع (TAT)^۲ را منتشر کرد.
۱۹۳۶: آنا فروید^۳ کتاب من و مکانیزم‌های دفاعی^۴ را منتشر کرد.
۱۹۳۷: گوردن آلپورت کتاب شخصیت: یک تفسیر روان‌شناختی^۵.
۱۹۳۷: کارن هورنای^۶ شخصیت عصبی زمانه ما^۷ را منتشر کرد.
۱۹۳۸: بی اف اسکینر^۸ کتاب رفتار موجود زنده^۹ را منتشر کرد.
۱۹۳۸: هنری مورای کتاب اکتشاف در شخصیت^{۱۰} را منتشر کرد.
۱۹۳۹: جان دولارد و نیل میلر،^{۱۱} کتاب ناکامی و پرخاشگری^{۱۲} را منتشر کردند.
۱۹۴۳: آبراهام مزلو،^{۱۳} کتاب نظریه انگیزش انسان^{۱۴} را منتشر کرد.
۱۹۵۰: اریک اریکسون کتاب کودکی و جامعه^{۱۵} را منتشر کرد.
۱۹۵۱: کارل راجرز^{۱۶} کتاب درمان مراجع—محوری^{۱۷} را منتشر کرد.
۱۹۵۲: هانس آیزنک^{۱۸} کتاب ساختار شخصیت انسان^{۱۹} را منتشر کرد.
۱۹۵۴: آبراهام مزلو کتاب انگیزش و شخصیت^{۲۰} را منتشر کرد.

-
1. Henry Murray
  2. Thematic Apperception Test
  3. Henry Murray
  4. Henry Murray
  5. Henry Murray
  6. Karen Horney
  7. The neurotic personality of our time
  8. B. F. Skinner
  9. The behaviour of the organisms
  10. Explorations in personality
  11. John Dollard and Neal Miller
  12. Frustration and aggression
  13. Abraham Maslow
  14. A theory of human motivation
  15. Childhood and society
  16. Carl Rogers
  17. Client-centered therapy
  18. Hans Eysenck
  19. The structure of human personality
  20. Motivation and personality

۱۹۵۵: لی کرونهاخ و پال مییل،^۱ کتاب اعتبار ساخت در آزمون‌های روان‌شناختی^۲ را منتشر کرد.

۱۹۵۵: جرج کلی،^۳ کتاب روان‌شناسی سازه شخصی^۴ را منتشر کرد.

۱۹۵۷: لی کرونهاخ کتاب دو اصل روان‌شناسی علمی^۵ را منتشر کرد.

۱۹۶۱: مجله روان‌شناسی انسان‌گرا^۶ تأسیس شد.

۱۹۶۱: آلبرت بندورا^۷ و همکارانش، یادگیری پرخاشگری از طریق الگوگیری را توصیف کردند (مطالعه با عروسک بوبو).^۸

۱۹۶۲: انجمن روان‌شناسی انسان‌گرا^۹ تأسیس شد.

۱۹۶۷: های نس آیزنک، کتاب پایه‌های بیولوژیک شخصیت^{۱۰} را منتشر کرد.

۱۹۶۸: آبراهام مزلو کتاب به سوی روان‌شناسی بودن^{۱۱} را منتشر کرد.

۱۹۶۸: والتر میشل،^{۱۲} الگوی رگه‌ها در ارزیابی شخصیت را به چالش کشید.

۱۹۷۱: بی اف اسکینر، کتاب فراسوی آزادی و شأن^{۱۳} را منتشر کرد.

۱۹۷۳: آلبرت بندورا کتاب پرخاشگری: یک تحلیل یلدگیری اجتماعی^{۱۴} را منتشر کرد.

۱۹۷۶: ریچارد داوکینز،^{۱۵} کتاب ژن خواهی^{۱۶} را منتشر کرد.

۱۹۷۸: مری اینثورث،^{۱۷} دل‌بستگی^{۱۸} در کودکان کم سن‌وسال را منتشر کرد.

1. Lee Cronbach and Paul Meehl
2. Construct validity in psychological tests
3. George Kelly
4. The psychology of personal constructs
5. The two disciplines of scientific psychology
6. The Journal of Humanistic Psychology
7. Albert Bandura
8. Bobo doll study
9. Association for Humanistic Psychology
10. The biological basis of personality
11. Toward a psychology of being
12. Walter Mischel
13. Beyond freedom and dignity
14. Aggression: a social learning analysis
15. Richard Dawkins
16. The selfish gene
17. Mary Ainsworth
18. Attachment

۱۹۷۸: مک‌گرا و کاستا،^۱ داده‌های مربوط به الگوی پنج‌عاملی^۲ شخصیت را ارائه کردند.

۱۹۷۸: دنیل شاختر،^۳ حافظه ضمنی^۴ را مطرح کرد (دیدگاه جایگزین شناخت‌های ناهشیار).

۱۹۸۹: دیوید باس،^۵ جنبه جهانی بین فرهنگی رفتار همسرگزینی^۶ را توصیف کرد.

۲۰۰۰: مارتین سلیگمن و کسبکزنتیمالی^۷ کتاب روان‌شناسی مثبت^۸ را منتشر کردند.

از سال ۲۰۰۰ به بعد شاهد تحولات بیشتر در زمینه روان‌شناسی شخصیت بوده‌ایم. پیگیری روان‌شناسی شخصیت در ایران نیز دارای اهمیت است. شاید بتوان نخستین کتاب رسمی شخصیت را به تألیف دکتر علی اکبر سیاسی در سال‌های ۱۳۵۳-۱۳۵۴ دانست که کتابی جامع در نوع خود بود و پس از آن، کتاب تألیفی اندکی به چشم می‌خورد که از آن جمله می‌توان به کتاب روان‌شناسی شخصیت از دکتر یوسف کریمی (۱۳۷۴) اشاره کرد. بیشتر منابع فارسی ترجمه کتاب‌های انگلیسی است. کتاب روان‌شناسی شخصیت از دیدگاه اسلامی تألیف علی اصغر احمدی که چاپ سیزدهم آن در سال ۱۳۹۵ منتشر شد، رویکردی بومی را مطرح می‌کند و کتاب مکتب‌های روان‌شناسی و نقد آن در دو جلد که انتشارات سمت آن را منتشر کرد، می‌توان از منابع انتقادی نشر در این حوزه به‌شمار آورد.

برخی مؤلفان و حکمای اسلامی در مباحث اخلاقی نیز به مفاهیم شخصیتی اشاره اساسی داشته‌اند که می‌توان از کتاب‌هایی نام برد که در چارچوب عنوان علم‌النفس منتشر شده است.

از کتاب‌های اخلاقی، می‌توان به معراج السعاده ملا احمد نراقی؛ کیمیای سعادت و احیاء العلوم امام محمد غزالی، جامع السعاده ملا مهدی نراقی؛ اخلاق ناصری، مثنوی معنوی مولانا و... اشاره کرد. تحلیل این متون به خوبی بسیاری از مفاهیم شخصیت را در نگاه امروزی بیان می‌کند. کتاب‌هایی که در زمینه اخلاق به چاپ رسیده‌اند، بیشتر حاوی مطالبی است که امروزه به‌عنوان شخصیت در روان‌شناسی شناخته می‌شود.

ضرورت مطالعه شخصیت

روان‌شناسان از آغاز شکل‌گیری روان‌شناسی علمی در پی کشف شخصیت انسان بوده‌اند؛ به گونه‌ای که بتوانند رفتار او را پیش‌بینی کنند. یکی از پرسش‌های اساسی روان‌شناسان این بود که آیا فراسوی این چهره و ظاهر انسانی چهره‌ای واقعی نهفته است؟ در برخورد با یک فرد، چهره واقعی این شخص چگونه است؟ همواره شناخت شخصیت واقعی (چهره پشت نقاب افراد)، دغدغه افراد و به‌ویژه روان‌شناسان بوده است.

1. McCrae and Costa
2. Five-Factor trait Model
3. Daniel Schachter
4. implicit memory
5. David Buss
6. mating behaviour
7. Martin Seligman and Mihaly Csikszentmihalyi
8. Positive psychology